

УКРАЇНА

В Україні в період з 2017 до 2019 рр. було зареєстровано майже 100 нападів на школи, що набагато менше, ніж під час розпалу конфлікту, але тим не менше це позначилося на освіті сотень дітей. Щорічно повідомлялося про декілька випадків використання шкіл у військових цілях, і більше 150 шкіл були у зоні ризику через близькість військових дій. Також протягом звітного періоду в результаті нападів учні і співробітники шкіл були поранені або вбиті.

Передісторія

Незважаючи на неодноразові угоди про припинення вогню, бойові дії на сході України тривали протягом усього звітного періоду,²⁹ в той час як Мінські угоди, існуючі рамки для миру, у більшості не були реалізовані.³⁰ Спеціальна моніторингова місія в Україні Організації з безпеки і співробітництва в Європі (ОБСЄ) регулярно виявляла порушення режиму припинення вогню вздовж «лінії зіткнення» — 500-кілометрової лінії, яка відділяє райони, які не контролюються урядом Донецької і Луганської областей, від іншої частини України — районів, контрольованих державою.³¹ Після різкого зростання насильства на початку 2019 р. збройні зіткнення зменшуються протягом решти року.³²

Конфлікт в значній мірі вплинув на цивільне життя протягом звітного періоду. У кінці 2019 року ООН повідомили, що приблизно п'ять мільйонів людей постраждали від збройного конфлікту, причому 3,4 мільйона людей потребують гуманітарної допомоги і захисту.³³ За даними Міжнародної кризової групи та ООН, понад 600 000 чоловік живуть в небезпечних районах поблизу лінії зіткнення і піддавалися щоденному ризику через обстріли, міни, обмеження на пересування і доступ до основних послуг.³⁴ Міни та вибухонебезпечні пережитки війни залишалися однією з найсерйозніших загроз для життя цивільного населення протягом звітного періоду. За даними ООН, в Україні з 2016 до 2018 рр. була найбільша кількість випадків вибуху протитранспортних мін у світі, а в 2017 і 2018 рр. на інциденти, пов'язані з вибухом мін, припало 40 відсотків жертв серед цивільного населення.³⁵

Військові дії також завдавали шкоди і руйнування цивільної інфраструктури, включаючи школи, і були серйозною перешкодою для освіти. Сотні шкіл були пошкоджені або зруйновані, школи були закриті, а викладацький склад був втрачений, що призвело до значних прогалин у навчанні. За даними освітнього кластера, в 2018 році більше 242 000 дітей і вчителів, які живуть поблизу лінії зіткнення, зіткнулися зі значними загрозами безпеці по дорозі до школи, включаючи обстріли, міни та інші вибухові речовини.³⁶

Протягом звітного періоду тривали напади на навчальні установи, особливо на школи, хоча і не так часто, як у момент розпалу конфлікту. Частота нападів на навчальні установи змінилася з динамікою бойових дій: у 2017 і 2019 рр. було зроблено десятки нападів, а в 2018 р. вже набагато менше.³⁷

У листопаді 2019 року Україна стала сотою країною, яка прийняла Декларацію про безпечні школи. Міжнародні партнери в Україні також підтримали захист освіти в даний період. Наприклад, у травні 2019 р Український освітній кластер опублікував Керівництво з моніторингу, звітності та реагування на напади на навчальні установи, яке буде використовуватися партнерами на місцях.³⁸

Напади на школи

ГСРЕА зібрали повідомлення про, щонайменше, 95 нападів на школи, які відбулися в період між 2017 і 2019 рр. Міномети, стрілецька зброя та інші вибухові речовини пошкодили школи у десятках інцидентів, що сталися уздовж лінії зіткнення в період між 2017 і 2019 рр. Деякі школи були вражені кілька разів. Десятки шкіл також повідомили про наявність нерозірваних боєприпасів в їхніх околицях. Кількість нападів на школи значно скоротилася в порівнянні з періодом, який охоплюється розділом «Напади на освіту в умовах збройного конфлікту 2018»; понад 740 шкіл були пошкоджені або зруйновані в період з квітня 2014 р. до березня 2017 р.³⁹

Освітній кластер повідомив про 43 напади на школи в 2017 р., що значно більше в порівнянні з числами, зареєстрованими в 2016 р (26).⁴⁰ Однак, в 2016 р. не існувало структурованого механізму моніторингу та звітності, можливо, тому даних про напади було недостатньо. У 2018 р. кількість нападів на школи знову скоротилася, і освітній кластер повідомив про 16 інцидентів.⁴¹ За повідомленнями, більше половини даних

нападів сталося в травні і червні того ж року.⁴² Напади торкнулися сотні дітей, які іноді відвідували школу під час нападів. Крім того, у 2018 р. 61 школа повідомила про наявність боєприпасів в їх околицях.⁴³ Приклади нападів:

- Співробітники школи, розташованої на вулиці Леніна у м. Докучаєвськ Донецької області (не контролюється урядом), повідомили СММ ОБСЄ, що опівдні 14 лютого 2018 р. почався обстріл. На той час у школі перебувало триста учнів, і співробітники школи проводили учнів в укриття в будівлі. Співробітник іншої школи на тій же самій вулиці також повідомив про вибухи приблизно в той же час, коли учні були в класі. СММ ОБСЄ повідомила, що бачила пошкодження вікон обох шкіл і стіни другої школи.⁴⁴
- СММ ОБСЄ повідомили, що директор школи у с. Гранітне, Донецька область (контролюється урядом) повідомила СММ ОБСЄ, що її школа була вражена стрілецькою зброєю в другій половині дня 13 травня 2018 р. На той момент учнів в школі не було. Моніторингова місія повідомила про пошкодження вікна школи.⁴⁵
- Різні джерела так само як і засоби масової інформації повідомляли, що 17 травня 2018 р. снаряди влучили в школу № 11 у м. Світлодарськ Донецької області (контролюється урядом). За повідомленнями, під час нападу в школі перебувало 387 учнів і 46 співробітників.⁴⁶ СММ повідомила про наявність кратера поруч зі школою і свіжих слідів від осколків на деревах поруч з кратером.⁴⁷
- 9 червня 2018 р. СММ помітила діру в даху школи і сміття на даху сусіднього дитячого саду в Донецькій області (не контролюється урядом). СММ повідомила, що бачила бойовиків біля будівлі.⁴⁸
- Освітній кластер повідомив, що 27 серпня 2018 року в дитячому саду в Верхньоторецькому районі Донецької області (контролюється урядом) сталася стрілянина, в результаті якої була поранена мати дитини.⁴⁹
- 11 вересня 2018 р., як повідомляється, стався обстріл в районі школи у с. Золоте 5/Михайлівка, Луганська область (не контролюється урядом), в той час як проводилися заняття. Повідомляється, що близько 100 учнів і вчителів повинні були бути евакуйовані.⁵⁰
- 18 жовтня 2018 р. ручна граната, як повідомляється, вибухнула біля дитячого садка у с. Донецький у Луганській області (не контролюється урядом), в той час як співробітник дитячого садка там підмітав. Співробітник дитячого садка отримав травму.⁵¹

За період з 2018 до 2019 рр. кількість нападів на школи збільшилася більш ніж удвічі. Освітній кластер зареєстрував 36 інцидентів, в результаті яких в 2019 р. були пошкоджені школи.⁵² Майже дві третини даних інцидентів мали місце в період з січня до липня.⁵³ У березні 2019 року було скоєно сім нападів, незважаючи на повторне прийняття угоди про припинення вогню, яка вступила в силу на початку місяця.⁵⁴ Велика частина військових дій, які торкнулися освіти, проводилася у с. Золоте 5/Михайлівка, Луганська область (не контролюється урядом). За даними освітнього кластера і ОБСЄ, школа № 4 на околиці с. Золоте 5/Михайлівка, яка обслуговує 100 учнів, була пошкоджена в результаті військових дій не менше 15 разів за період з січня до серпня 2019 р., іноді під час уроків, так що потрібно було супроводжувати дітей в укриття в підвалі.⁵⁵ Школа, яка обслуговує 87 учнів і 15 дітей дошкільного віку, також була тимчасово закрита через військові дії.⁵⁶ Повідомляється, що школи, які постраждали від військових дій в інших областях, включали:

- 22 січня 2019 року в результаті стрілянини, що сталася вночі, був пошкоджений дитячий садок, який обслуговував 21 дитину в с. Чермалик, Донецька область (контролюється урядом), згідно з Освітнім кластером.⁵⁷
- 24 січня 2019 року в результаті артилерійського обстрілу тимчасово закрилася школа № 5 «Попасна» у с. Золоте-4, Луганська область (контролюється урядом). Згідно з даними Освітнього кластера, обстріл почався, коли діти були в школі, де навчалося 48 учнів, але повідомлень про жертви або травми не надходило.⁵⁸
- 21 березня 2019 року рано вранці кулеметним вогнем ударили по школі № 116 у м. Донецьк і пошкодили її, в той момент діти знаходилися всередині. Заняття були припинені, але повідомлень про жертви або травми не надходило. Повідомляється, що школа була відкрита зовсім недавно в лютому 2019 року, а в 2014 році вона була серйозно пошкоджена і закрита.⁵⁹

- 21 і 22 березня 2019 року вибухові пристрої були виявлені біля шкіл № 96 та № 92 м. Донецьк. Обидва пристрої були знешкодовані без детонації.⁶⁰
- 30 березня 2019 року СММ ОБСЄ повідомила про спостереження нових осколкових отворів у вікнах діючої школи на вулиці Луначарського у с. Золоте-2/Карбоніт, Луганськ (контролюється урядом).⁶¹
- 11 липня 2019 року Освітній кластер і ОБСЄ повідомили, що озброєні бойовики вдарили з мінометів, стрілецької зброї та артилерією в районі с. Луково, Донецька область (не контролюється урядом). Напад призвів до пошкодження будівлі сусідньої школи, зруйнувавши 20 вікон, утворивши кілька осколкових отворів і більше 15 кратерів у радіусі 120 метрів від будівлі.⁶²
- 15 жовтня 2019 року ОБСЄ та Освітній кластер повідомили, що зіткнення між озброєними бойовиками призвели до пошкодження, в тому числі розбиття вікон і діри в даху, діючої школи у смт. Олександрівка, Донецька область (не контролюється урядом).⁶³
- 4 листопада 2019 року Освітній кластер повідомив, що сильний обстріл стався в районі школи № 10 у смт. Новотошківське, Луганська область (контролюється урядом). Дітей евакуювали в бомбосховище, але про травми або пошкодження школи не повідомлялося.⁶⁴

Напади на учнів, вчителів та інших працівників сфери освіти

ГСРЕА зібрали повідомлення про, щонайменше, 15 нападів на учнів, вчителів та інших працівників сфери освіти, які відбулися в період між 2017 і 2019 рр. Для порівняння: у «Напади на освіту в умовах збройного конфлікту 2018» ГСРЕА повідомили про два напади на учнів або викладачів, які відбулися в 2014 і 2016 рр.⁶⁵ У 2018 році Освітній кластер повідомив про п'ять випадків загрози або фактичної смерті або травм, принаймні, один з яких був зареєстрований як окремий інцидент, як описано нижче.⁶⁶ ЗМІ також повідомили про один інцидент, який торкнувся учнів або співробітників школи в 2018 році; неясно, чи було це включено в інциденти, про які повідомив освітній кластер. Вони включали:

- Освітній кластер і місцеві ЗМІ повідомили, що 12 квітня 2018 року міномети або артилерія, як повідомляється, обстріляли шкільний автобус з дітьми в с. Зайцеве, недалеко від м. Горлівка, Донецька область (не контролюється урядом). Діти були евакуйовані, і ніхто не постраждав.⁶⁷
- 22 травня 2018 року «Associated Press» та інші місцеві джерела повідомили, що вибух стався в автобусі в м. Дебальцеве, Донецька область (не контролюється урядом), вибухнула граната, яка знаходилася в рюкзаку школяра. Один хлопчик помер, а двоє хлопчиків і дівчинка імовірно отримали поранення, причому всі вони були в віці від 14 до 16 років.⁶⁸

У 2019 Освітній кластер повідомив про десять інцидентів, пов'язаних з погрозами смерті або поранень школярів, вчителів або батьків.⁶⁹

Використання шкіл та університетів у військових цілях

За звітний період 2017-2019 років ГСРЕА зібрали звіти про майже 20 випадків використання шкіл у військових цілях. Для порівняння, щороку з 2014 до 2016 рр. повідомлялося про два і п'ять випадків використання у військових цілях, які включали використання шкільних майданчиків в якості баз для зберігання зброї і стоянки військових транспортних засобів.⁷⁰

Освітній кластер повідомив про вісім випадків використання шкіл у військових цілях або їх розташування в безпосередній близькості від військових баз, у 2017 році,⁷¹ і 11 випадків у 2018 році.⁷² Крім того, понад 150 шкіл повідомили, що для них існують ризики через близькість військових дій, згідно з дослідженням Освітнього кластера, проведеного в середині 2018 року.⁷³ СММ ОБСЄ повідомили про 12 випадків спостереження використання шкіл або військових баз у військових цілях поблизу шкіл в 2018 році;⁷⁴ неясно, чи збігаються вони з тими, про які повідомив Освітній кластер:

- 24 березня 2018 року СММ ОБСЄ повідомили про траншеї, які були вириті недавно біля будівлі школи в с. Павлопіль, близько Маріуполя, Донецької області (контролюється урядом).⁷⁵

- 22 травня 2018 року Моніторингова місія виявила три зенітно-ракетних комплекси, розташованих в 50 метрах від будівлі школи в с. Тарасівка Донецької області (контролюється урядом).⁷⁶
- 31 травня 2018 року військовослужбовець Збройних сил України (ЗСУ), як повідомляється, повідомив СММ ОБСЄ, що інженерно-технічний підрозділ ЗСУ тимчасово використовує школу № 27, розташовану на вулиці Ціолковського в м. Попасна, Луганська область (контролюється урядом), протягом останніх десяти місяців, починаючи з серпня 2017 року. Переміщені учні школи були переведені в інші школи в м. Попасна.⁷⁷
- 12 червня 2018 року СММ ОБСЄ спостерігала бойові машини піхоти поруч зі школою в с. Золоте-3, Донецька область (контролюється урядом).⁷⁸
- 1 липня 2018 року Моніторингова місія спостерігала два стаціонарні бронетранспортери та приблизно 15-20 солдатів ЗСУ в колишньому громадському будинку, розташованому в 200 метрах від діючої школи в с. Золоте-4/Батьківщина, Луганська область (контролюється урядом). Чотири місцевих дорослих цивільних особи заявили СММ, що вони стурбовані тим, щоб дозволяти своїм дітям користуватися ігровим майданчиком школи.⁷⁹
- 5 липня 2018 року СММ ОБСЄ спостерігали польовий табір ЗСУ, розташований приблизно в 350 метрах від діючої школи в смт. Троїцьке, Луганська область (контролюється урядом), і позицію ЗСУ в 300 метрах від іншої діючої школи в с. Артема, також в Луганській області (контролюється урядом).⁸⁰
- 16 вересня 2018 року СММ ОБСЄ спостерігали бойову машину піхоти у дворі школи, яка більше не функціонувала в Мар'їнка, Донецьк (контролюється урядом).⁸¹
- 18 вересня 2018 року СММ ОБСЄ спостерігали три бронетранспортера біля непрацюючої школи, яка використовувалася збройними сторонами у смт. Донецьке, Донецька область (не контролюється урядом).⁸²
- 24 вересня 2018 року СММ ОБСЄ спостерігали три бойові позиції на даху будівлі, розташованої через дорогу від діючої школи в с. Гранітне, Донецька область (контролюється урядом). Місія також спостерігала чотирьох осіб, одягнених в камуфляж, які, як вважають, були солдатами ЗСУ, біля школи.⁸³
- 10 грудня 2018 року СММ ОБСЄ спостерігали три зенітно-ракетних комплекси на шкільному подвір'ї в пос. Перемога, Луганська область (контролюється урядом). Школа не працювала.⁸⁴
- 31 грудня 2018 року СММ ОБСЄ спостерігали два автомобіля, які, ймовірно, були бронетранспортером і броньованою розвідувальною машиною, що знаходилися поруч зі школою, використовуваною збройними сторонами у смт. Донецьке, Донецька область (не контролюється урядом). Школа не працювала.⁸⁵ Неясно, чи була це та сама школа, що і в звіті СММ ОБСЄ від 18 вересня 2018 року.

Освітній кластер повідомив про вісім випадків використання освітніх об'єктів у військових цілях або розміщення поблизу них військових об'єктів в 2019 році.⁸⁶ СММ ОБСЄ спостерігали вісім подібних випадків в період з січня до липня 2019 року. Зв'язок між даними інцидентами і звітами освітнього кластера був неясним. Інциденти, про які повідомили СММ ОБСЄ:

- 25 лютого 2019 року СММ ОБСЄ спостерігали бронетранспортер і броньовану розвідувальну машину поруч з недіючої школою, використовуваною збройними сторонами в смт. Донецьке, Донецька область (не контролюється урядом).⁸⁷ Можливо, це була та ж сама школа, яку спостерігали СММ ОБСЄ 18 вересня 2018 року та 31 грудня 2018 року.
- 13 березня 2019 р. СММ ОБСЄ спостерігали два військові намети і шість військовослужбовців ЗСУ, що знаходяться поряд з діючою школою в сел. Новолуганське, Донецька область.⁸⁸
- 7 квітня 2019 р. СММ ОБСЄ повідомили про бронетранспортер, розташований поруч з діючою початковою школою в с. Райгородка, Луганська область (контролюється урядом).⁸⁹
- 19 травня 2019 року СММ ОБСЄ повідомили про присутність бронетранспортера у дворі непрацюючої школи в Кальміуське, Донецька область (не контролюється урядом).⁹⁰
- 1 червня 2019 року СММ ОБСЄ спостерігали три зенітно-ракетних комплекси близько діючої школи в с. Тарасівка, Донецька область (контролюється урядом).⁹¹

- У м. Попасна, Луганська область (контролюється урядом), СММ ОБСЄ неодноразово спостерігали танк, розміщений в межах 150 метрів від школи, в тому числі 15, 27 і 31 липня 2019 р.⁹²
- СММ ОБСЄ повідомили, що 21 серпня 2019 року бронетранспортер був припаркований біля будівлі школи в с. Райгородка, Луганська область (контролюється урядом).⁹³
- 24 серпня 2019 року СММ ОБСЄ спостерігали реактивну систему залпового вогню приблизно в 40 метрах від житлових будинків і в 150 метрах від школи в с. Чабанівка, Луганська область (контролюється урядом).⁹⁴